

XX əsrin 60-cı illərində Azərbaycan musiqi tənqidində opera problemləri

Əlizadə Nuranə (ADMU)

Fakültə: Musiqi sənəti

İxtisas: musiqi tənqidi

Kurs: II

Elmi rəhbər: Sənətsünaslıq üzrə elmlər doktoru, əməkdar incəsənət xadimi, professor Fərəh Əliyeva

Mühüm siyasi-ideoloji dəyişikliklərin baş verdiyi XX əsr musiqi mədəniyyəti sahəsində də öz təsirini göstərmişdi. Azərbaycan musiqisinin inkişafında 60-cı illər xüsusi mərhələ təşkil edir. Bu dövrdə mətbuatda ən çox işıqlandırılan məsələlərdən biri də opera sahəsində mövcud problemlərdir. “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin səhifələrində Azərbaycan opera janrının inkişafı, bu sahədə baş tutan premyeralar, tamaşalar, opera ifaçıları haqqında xeyli məqalə çap olunmuşdur. Janrın ümumi məsələ və problemlərini dərinlən təhlil edən, onun müəyyən tərəflərini işıqlandıran yazılardan biri də “Opera sənəti və müasir mövzu məsələsi” sərəlvhəli redaksiya məqaləsidir. Məqalədə qeyd olunur ki, Azərbaycan opera sənəti sovet hakimiyyəti illərində böyük müvəffəqiyyətlər əldə etmişdir. Lakin, bununla belə, 60-cı illərdə opera sənəti günün tələblərinə lazımınca cavab verə bilmir, M.F.Axundov adına Dövlət Akademik Opera və Balet teatrları ilə bəstəkarlar və dramaturqlar arasında lazımı yaradıcılıq əlaqəsi yoxdur. Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimov Mədəniyyət Nazirliyinin bəstəkarlarla zəif işlədiyini tənqid etmiş, müasir mövzuda opera əsəri

yaratmağın çox vacib olduğunu vurğulamışdı. Bəstəkar Cahangir Cahangirov da öz çıxışında Mədəniyyət Nazirliyini tənqid edərək, onun opera yazan bəstəkarlar üçün münasib şərait yaratmadığını, onların səmərəli işləməsi üçün qayğı göstərmədiyini qeyd etmişdi. Rejissor Soltan Dadaşov isə çıxışını bəstəkar və libretto yazanlarla opera teatrının əlaqəsi məsələsinə həsr edib vurğulamışdı ki, müasir mövzuda opera əsərləri yaratmağa qadir olan bəstəkarlarımız çoxdur. Lakin onlar libretto cəhətdən çox əziyyət çəkirlər.

1961-ci ildə görkəmli rejissor Soltan Dadaşov “Opera musiqisi və şeir vəznləri” adlı məqaləsində opera əsərinin dəyərinin librettounun yazılış tərzindən, süjet xəttindən, mətn və şeirlərin keyfiyyətindən çox asılı olduğunu qeyd etmişdi. Məqalədə göstərilmişdi ki, şeirlərin ölçü rəngarəngliyindən, poeziyanın müxtəlif vəznlərindən istifadə etməklə, opera janrını bədii cəhətdən zənginləşdirmək olar. Bu zaman əruz vəznindən başqa bəhri-təvil formasından da istifadə olunmalıdır. Libretto müəlifləri yaratdıqları xarakterləri bir-birindən fərqləndirməyə və hər adamın fərdi xüsusiyyətlərinə məxsus danışmaq tərzini tapmağa diqqət yetirməlidirlər.

Əfrasiyab Bədəlbəylinin 1961-ci ildə “Operada müasirlik və sənətkarlıq məsələsini müzakirə edirik” başlığı altında verilən “Operada yeni forma məsələsi” məqaləsində vurğulanı ki, opera – musiqi sənətinin iri formaltı janrları içərisində ən mürəkkəb və bununla bərabər dinləyicilər tərəfindən qavranışı, mənimsənilməsi etibarilə ən demokratik növüdür. Operada müasirlik və sənətkarlıq məsələsi ilə əlaqədar qəzet səhifələrində təşkil olunan müzakirədə iştirak edən musiqişünas Elmira Abasova yazır ki, yeni həyatın məzmunu artıq köhnə formaların çərçivəsinə sığmır. Deməli, bu formalar dəyişilməlidir.

Tarixi müşahidələr göstərir ki, opera sənətinin ayrı-ayrı inkişaf mərhələlərində adı çəkilən janrda daim müəyyən islahat və forma yenilənməsi prosesi ardıcıl sürətdə davam etmişdir.

“Ədəbiyyat və incəsənət” qəzeti opera sənətimizdə baş verən yeniliklərə xüsusi yer ayırırdı. Belə yazılardan biri də Elmira Abasovanın “İlk radio-opera” məqaləsidir. Burada qeyd olunur ki, Ramiz Mustafayevin “Polad” əsəri Azərbaycan musiqisi üçün janr ehtibarı ilə yeni olan radio-operadır. Milli poeziyamızın istedadlı nümayəndələrindən olan Ə.Əlibəyli müasirlərimiz haqqında maraqlı bir libretto yazmışdır. Librettoda təhkiyə canlı, dramatik hərəkətlə birləşir ki, bu da radio-opera üçün xarakterik cəhətdir. Opera musiqi dilinin obrazlılığı, ifadələrinin emosional gücü, musiqi dramaturgiyasının məntiqliliyi ilə diqqəti cəlb edir. Bu radio-operanın yaranmasında, öz ətrafında yaradıcı və ifaçı qüvvələrin böyük bir hissəsini birləşdirən Azərbaycan radio və televiziya verlişləri komitəsinin əməyi qeyd olunmalıdır.

“Sovet operası problemləri müzakirə olunur” məqaləsi də eyni mövzuya həsr edilmişdir. 1964-cü ildə SSRİ Bəstəkarlar İttifaqı və SSRİ Mədəniyyət Nazirliyinin musiqi üzrə bədii şurasının birlikdə keçirdikləri plenumda, sovet operasının inkişaf yolları, onun problemləri müzakirə olunmuşdur. Plenum dekabrın 21-də Moskvada işə başladı. Sovet musiqisinin mindən artıq nümayəndəsi, o cümlədən görkəmli bəstəkarlarımız Q.Qarayev, F.Əmirov, S.Rüstəmov, T.Quliyev, R.Hacıyev C.Cahangirov və başqaları plenumun iştirakçıları arasında yer almışdı. Onun iş programında yaradıcılıq müzakirələrindən əlavə, sovet müəlliflərinin musiqili tamaşalarının nümayiş etdirilməsi, onların konsert ifaları və maqnitofon yazısının dinlənilməsi nəzərdə tutulurdu.